

КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ІСПИТ НА ПОСАДУ СУДДІ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

*За загальною редакцією
кандидата юридичних наук, заслуженого юриста України,
адвоката – Руснака Юрія Івановича*

Київ
«Центр учбової літератури»
2013

УДК 343.162(477)
ББК 67.71(4Укр)
К 32

Упорядник – адвокат, *Руснак Юрій Іванович*

К 32 **Кваліфікаційний іспит на посаду судді** [текст] практичний посібник / За ред. Руснака Ю. І. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 412 с.

ISBN 978-611-01-0533-0

В Україні має відбутися стандартизація кваліфікаційних вимог відповідно до міжнародних норм та національної судової системи. Порядок призначення суддів повинен регламентуватись відповідними законодавчими актами, які мають силу закону, породження неймовірної кількості відомчих і міжвідомчих актів призводить до неузгодженості в діях відповідних органів та окремих посадових осіб, які повинні забезпечувати прозорість та неупередженість процедури формування суддівського корпусу.

Незалежність судової гілки влади зумовлює незалежність суддів, які персоніфікують судову владу, яка, у свою чергу, може слугувати індикатором, що визначає ступінь довіри народу до влади.

Пропонуємо до відома спеціалістів посібник з підготовки кандидатів на посаду судді для проходження кваліфікаційного іспиту і здійснення першого кроку до набуття цього важливого і одночасно важкого фаху.

УДК 343.162(477)
ББК 67.71(4Укр)

ISBN 978-611-01-0533-0

© Центр учбової літератури, 2013.

ЗМІСТ

Передмова	5
ВИЩА КВАЛІФІКАЦІЙНА КОМІСІЯ СУДДІВ УКРАЇНИ	11
Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України	14
Перелік питань для складання кваліфікаційного іспиту кандидатів на посади суддів	60
Програма письмового анонімного тестування кандидатів на посаду судді на виявлення належних теоретичних знань та рівня професійної підготовки на стадії проведення кваліфікаційного іспиту	66
Анкета кандидата на посаду судді	112
Зразок заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді вперше	119
Положення про порядок складення кандидатами на посаду судді кваліфікаційного іспиту та методику його оцінювання	120
Положення про порядок розгляду питань та підготовки матеріалів щодо проведення добору кандидатів на посаду судді вперше	172
Вимоги до заповнення та оформлення документів, які подаються особами для участі у доборі кандидатів на посаду судді	194
Умови проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України конкурсу на заміщення вакантних посад судді серед кандидатів на посаду судді вперше	207
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗДІЛ (міжнародне та українське законодавство)	211
Основні принципи незалежності судових органів	211
Рекомендація СМ/РЕС (2010) 12 комітету міністрів ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки	218

Бангалорські принципи поведінки суддів	229
Європейська хартія про статус суддів	237
Загальна (універсальна) хартія судді.	243
Кодекс професійної етики судді	246
Закон України про судоустрій і статус суддів.	248

ПЕРЕДМОВА

Довіру народу до влади, ступень рівня демократії суспільства та держави в цілому, співвідношення їх до таких понять, як патріотизм, відданість, згуртування навколо загальнодержавних ідей, спрямованість на розбудову сильної і незалежної держави, а відповідно і гарантій для громадян України на добробут і процвітання, залежить від багатьох чинників, зокрема від існування ефективної і дієвої судової влади.

Нажаль, слід констатувати, що реальна довіра до цієї складової державності з боку населення України є вкрай низькою. Держава має організовувати роботу судових органів так, щоб звернення до них не викликало сумніву в їх справедливості та чесності, а прийняття судових рішень не набувало комерційного характеру, і головною метою їх діяльності має бути захист порушених прав і свобод людини і громадянина, та чітке виконання приписів закону.

Провідна роль у цьому належить суб'єктивній складовій цієї гілки державної влади — суддівському корпусу. З сумом мусимо визнати — наявні великі проблеми. Саме персонально судді за останній час є учасниками резонансних скандальних подій у державі. А за своїм суспільним призначенням судді — носії судової влади, мають бути втіленням справедливості, демократичності, неупередженості при здійсненні правосуддя.

Відповідно до Бангалорських принципів поведінки суддів, незалежність суддів є необхідною умовою існування правової держави і основоположною гарантією чесного правосуддя. Тому суддя повинен підтримувати і берегти свою незалежність, як особистості й як судді. А також виявляти високу професійну придатність.

Професіоналізм судді — це сукупність знань, інтелекту, культури, морально-психологічних якостей, які йому необхідні

для повноцінного здійснення правосуддя. І правильно оцінити ступінь готовності кандидата до такої відповідальної роботи — першочергова і важлива частина роботи кваліфікаційних колегій суддів.

Саме тому виявлення у кандидатів на посаду судді вищевказаних якостей є першочерговим завданням кваліфікаційного іспиту. Згідно зі ст. 91 Закону України «Про судоустрій України» кваліфікаційний іспит має три складові: виконання кандидатом письмового завдання, співбесіду з кандидатом і постановки йому запитань в усній формі.

У сучасних умовах, за яких особа перебуває під постійним тиском суспільних, економічних та політичних проблем, і при цьому повинна дотримуватися законодавчо встановлених норм і правил поведінки, одним із головних факторів дотримання особою адекватної реакції на всі перипетії сьогодення є її стійка психоемоційність.

Отже, цілком зрозуміло, що посада судді є фахом складним та багатограним, що вимагає максимальної концентрації як професійних знань, так і моральних якостей особи. Якщо перевірку професійних якостей кандидата на посаду судді згідно з чинним законодавством має здійснювати відповідна кваліфікаційна комісія суддів, то до з'ясування спроможності особи витримати емоційне напруження чинне законодавство не має жодних вимог.

Водночас слід наголосити на тому, що суддя перебуває під постійним психологічним тиском як з боку сторін, кожна з яких переважно переконана у своїй правоті, так і, як з'ясовується останнім часом, з боку інших суб'єктів, які зацікавлені у вирішенні судової справи на ту чи на іншу користь залежно від їх інтересів.

За таких умов суддя має бути не лише професіоналом, а й високоморальною, психологічно стійкою людиною.

Українським законодавством встановлено, що відповідна кваліфікаційна комісія суддів перевіряє відповідність кандидатів у судді вимогам, встановленим законом, проводить їх кваліфікаційне атестування і дає висновок про підготовленість до судової роботи кожного кандидата.

Кваліфікаційне атестування, зокрема, полягає в оцінці професійного рівня кандидата шляхом проведення кваліфікаційного іс-

питу, який, у свою чергу, полягає у виявленні знань та рівня професійної підготовки кандидатів у судді, рівня його готовності здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду.

Вирішуючи питання про рекомендацію кандидата для призначення (обрання) на посаду судді, кваліфікаційна комісія суддів повинна враховувати як рівень його професійних знань, так і особисті та моральні якості кандидата.

Багато правників звертають увагу на те, що для зайняття посади судді (за умови інших рівних параметрів) людина має бути наділена певними якостями. У ідеальному випадку до них слід віднести таке:

- високий інтелект і культурний рівень;
- особиста чесність, принциповість, об'єктивність;
- вдумливість, неупередженість, доброта, справедливість;
- раціональність, цілеспрямованість, енергійність;
- врівноваженість, незворушність, емоційна стійкість;
- сумлінність, завзятість, організованість;
- незалежність, непідкупність;
- гуманізм, терпимість, витримка;
- старанність, працьовитість, доброзичливість, комунікабельність;
- здатність застосовувати судову владу розумно тощо.

І навпаки, такий «набір» властивостей, як надмірність, чванство, злобність, грубість, мстивість, орієнтовність на престижне становище, недбалість, незібраність, імпульсивність, некоммунікбельність, низький рівень інтелекту і культури (зокрема, зверхне ставлення до правової культури, правовий нігілізм і цинізм), схильність до стереотипного мислення і таке інше, повинні бути закриті особі шлях такої особи до суддівського крісла.

Отже, на сучасному відрізку часу необхідно з максимальною об'єктивністю виявляти особистості, які безумовно здатні здійснювати судову діяльність за їх професійними, індивідуально психологічними і моральними якостями.

Задля цього необхідні нові підходи до добору кандидатів на посади суддів, одним із яких має стати психодіагностичне обстеження осіб, які претендують на посаду судді.

Таким чином на часі постає необхідність обов'язкового психологічного тестування кандидата, складання його психологіч-

ного портрету, який дає можливість оцінити, чи придатний він до діяльності щодо здійснення правосуддя. Сучасні методики дозволяють це робити без приниження гідності особистості й будь-якої загрози для її репутації.

З огляду на доцільність використання міжнародного досвіду, можна звернутися до Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації з метою забезпечення інноваційного розвитку економіки», яка відбулася на теренах Білоруського інституту системного аналізу та інформаційного забезпечення наукової сфери у Мінську ще в 2006 р., де йшлося про те, що в Республіці Білорусь зростають вимоги до суддів — носіїв судової влади, зокрема до рівня їх професійної підготовки, особистих якостей, стану психічного і фізичного здоров'я. Від судді вимагається не лише високий професіоналізм, тобто глибокі правові знання, а й відповідний комплекс комунікативних якостей, властивостей особи, необхідні для успішної судової діяльності.

Одним зі шляхів створення умов для ефективного й якісного здійснення правосуддя є впровадження системи професійного психологічного відбору кандидатів на посаду судді. І це справа зовсім недалекого майбутнього.

Професія судді є однією з найскладніших юридичних професій. У діяльності судді реалізується велика кількість спеціальних якостей і навичок, що входять до структури особистості, та які визначають її творчий потенціал, а також індивідуальний стиль роботи. Суддя, здійснюючи державну діяльність, є носієм судової влади, його робота пов'язана з високими психоемоційними навантаженнями, особливо на сьогодні.

При призначенні особи на посаду судді постає питання щодо шляхів і методів отримання необхідної інформації стосовно претендента на суддівську посаду як професійного, так і особистого характеру. Вкрай важливо, щоб на посаду судді призначались не випадкові люди, а такі, що за своїми психологічними якостями могли б справитися з покладеними на них функціями. Необхідні нові підходи до добору кандидатів на посаду судді, одним із яких могло б слугувати психофізіологічне тестування.

Проведення психофізіологічного обстеження при доборі кандидатів на посаду судді у формі тестування може стати позитив-

ною складовою у процесі формування професійного суддівського корпусу.

Важливим є той факт, що відмова в рекомендації в призначенні на посаду судді за результатами цього добору захищає як самого кандидата від непосильної за психоемоційними і психофізичними параметрами діяльності, знижуючи ризик виникнення у нього психосоматичних захворювань, так і суспільство від негативних наслідків його професійної невідповідності. Комплексне психофізіологічне обстеження кандидатів на посаду судді дає змогу глибше й об'єктивніше оцінити їх особисті якості, відповідність вимогам професійної діяльності з високою вірогідністю прогнозувати професійний успіх.

Розглядаючи питання запровадження нових шляхів та методів процедур призначення суддів, доцільно використовувати проведену роботу європейськими спеціалістами, зокрема Європейською комісією за демократизацію через право (Венеціанська комісія) надано висновок (№ 401/2006) щодо законопроекту про судоустрій та законопроекту про статус суддів в Україні, схваленого Венеціанською комісією на її 70-й пленарній сесії (Венеція, 16-17 березня 2007 р.). Європейська комісія звернула увагу на те, що у деяких відношеннях процедура першого призначення суддів є недостатньо прозорою, в п. 5.3 вказаного висновку Комісією зазначено, що статті 46-49 законопроекту про статус суддів визначають процедуру атестації, яка полягає в сертифікації для визначення того, чи підходить суддя для кар'єрного підвищення з одного рівня на інший.

Цю процедуру контролює Вища кваліфікаційна комісія. Відповідно до ч. 4 ст. 49 законопроекту про статус суддів кваліфікаційні тести мають проводитися, щоб перевірити знання професійного судді, визначити рівень кваліфікації судді, його спроможність підвищувати професійний рівень та здійснювати правосуддя, у тому числі в судах вищого рівня. Передбачено співбесіду, що стосується «фактичного здійснення суддею правосуддя і виконання ним посадових обов'язків». Очевидно, що ця процедура може серйозно впливати на суддів, що сподіваються на підвищення на посаду вищого рівня. Тому дуже важливо, щоб критерії для такого оцінювання були дуже чітко визначені й не порушували принципу індивідуальної незалежності суддів. Сто-

совно рішень, прийнятих однією з кваліфікаційних комісій для судів нижчого рівня, існує можливість оскарження до Вищої кваліфікаційної комісії.

В Україні має відбутися стандартизація кваліфікаційних вимог відповідно до міжнародних норм та національної судової системи. Порядок призначення суддів повинен регламентуватись відповідними законодавчими актами, які мають силу закону, породження неймовірної кількості відомчих і міжвідомчих актів призводить до неузгодженості в діях відповідних органів та окремих посадових осіб, які повинні забезпечувати прозорість та неупередженість процедури формування суддівського корпусу.

Незалежність судової гілки влади зумовлює незалежність суддів, які персоніфікують судову владу, яка, у свою чергу, може слугувати індикатором, що визначає ступінь довіри народу до влади.

Пропонуємо до відома спеціалістів посібник з підготовки кандидатів на посаду судді для проходження кваліфікаційного іспиту і здійснення першого кроку до набуття цього важливого і одночасно важкого фаху.